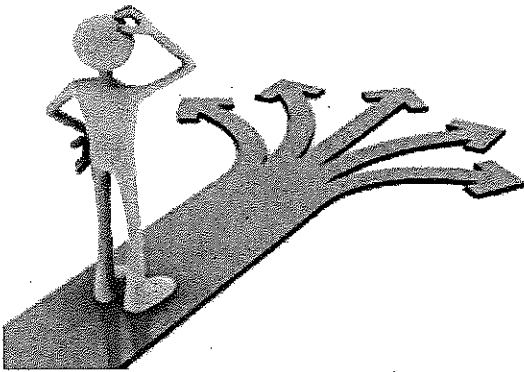

Tema 1: QUÈ ÉS LA FILOSOFIA? ELS SEUS ORÍGENS

CARACTERÍSTIQUES DEL PENSAMENT FILOSÒFIC

El filòsof, dèiem, és un **enamorat del saber**. Però això no ens permet aclarir què fan exactament els filòsofs. Si afirmem, per exemple, que un filòsof és aquell que, **conscient de la seva ignorància**, s'esforça per aprendre quelcom perquè vol arribar a saber i entendre, tenim una definició que es pot aplicar a qualsevol mena de científic. L'únic que ens permetria aquesta definició seria diferenciar els filòsofs i els científics en general dels investigadors que tenen com a objectiu el desenvolupament d'una tecnologia determinada.

L'objectiu del filòsof no és tecnològic, però **això no significa que no pugui tenir una dimensió pràctica**. Un filòsof, per exemple, es pot preguntar què és i com s'aconsegueix la felicitat en aquesta vida, i això té una clara orientació pràctica. Ara bé: té una única resposta aquesta pregunta? Si llegim el que han escrit els filòsofs al llarg de la història, veurem que no hi ha una definició unànime de la felicitat ni tampoc hi ha acord sobre com aconseguir-la. Segurament passarà el mateix si vosaltres intenteu posar-vos d'acord a classe sobre aquest tema.

Així doncs, si no hi ha una única resposta, quin valor tenen les respostes filosòfiques? No hauríem, potser, de deixar de plantejar-nos preguntes que no tenen una resposta definitiva?

Durant el renaixement, gràcies a Copèrnic es va demostrar científicament que el centre de l'univers és el sol. Kepler va

demostrar científicament que el sol no és el centre del sistema solar, perquè les òrbites dels planetes són el·líptiques. De fet, tampoc el sistema solar no era el centre de la galàxia. I a partir de les teories d'Einstein sabem que l'univers no té centre i que el continu espai-temps es deforma en funció de la massa dels cossos que l'ocupen. Qui sap com canviarà encara la nostra concepció del cosmos! I ningú no dirà que pel fet de no saber si les teories actuals són definitives no ha estat profitós fer tot aquest camí.

La filosofia i la ciència són camins on cada nova resposta ens permet obrir noves preguntes. Però, a diferència del coneixement científic, que deixa de banda completament les teories antigues quan triomfa una teoria nova, **la filosofia de pensadors de fa molts segles pot ser encara profitosa i vàlida en la mesura que ens pugui oferir encara raons i motius de reflexió.**

A vegades es compara els filòsofs amb els nens petits que no paren de fer preguntes. Al davant de cada nova resposta tomen a plantejar un "i per què?" Quan els pares ens veiem sotmesos a aquest interrogatoris inacabables sovint perdem la paciència.

Tema 1: QUÈ ÉS LA FILOSOFIA? ELS SEUS ORÍGENS

- PARE: Anem a dinar, fill.
- FILL: Per què hem d'anar a dinar, papa?
- PARE: Perquè ja és hora.
- FILL: I per què és hora?
- PARE: Perquè sempre s'ha dinat al migdia.
- FILL: I per què s'ha dinat sempre al migdia?
- PARE: Per recuperar energies.
- FILL: I per què hem de recuperar energies?
- PARE: Perquè si no, no podríem fer res.
- FILL: I per què no podríem fer res?

Això es pot allargar tant com vulgueu, fins que el fill se'n cansa o el pare l'engega a fer punyetes.

Per a ser un bon filòsof cal evitar les dues coses: **no ens hem de cansar de buscar les raons ni ens hem de cansar de fer preguntes.**

FER PREGUNTES significa no donar res per cert si no ho entenem. Fem preguntes als altres i ens les fem nosaltres mateixos. D'això en diem ser crítics i autocrítics. Fer preguntes no és difícil. El que és complicat és fer preguntes intel·ligents, és a dir, preguntes amb sentit, ben orientades, que apuntin cap a les claus explicatives, cap a l'essencial, cap al més important. Si una pregunta és com una fletxa, el difícil és encertar el centre de la diana. A vegades els pares us deuen demanar què heu après a l'Institut avui. **Seria més interessant que us demanessin (o us demanessin vosaltres mateixos) quines bones preguntes us heu fet avui.** Cada bona pregunta obre una porta cap a un nou espai de possibilitats, és a dir, ens permet avançar i créixer.

BUSCAR RAONS significa ser racional, és a dir, utilitzar la nostra raó per trobar les respostes a les preguntes. Els homes podem seguir tres camins fonamentals per respondre els interrogants que ens preocupen:

I. **La religió** ens ofereix respostes definitives (dogmes) i una guia clara de comportament. Però no hi ha manera de posar-nos d'acord sobre quina és la religió veritable. A més, cada una de les religions considera totes les altres com a falses. La religió és fonamenta en la fe dels creients en les paraules d'uns profetes que parlen en nom de Déu. Sí no creiem en aquestes paraules, aleshores la religió no té cap valor per a nosaltres.

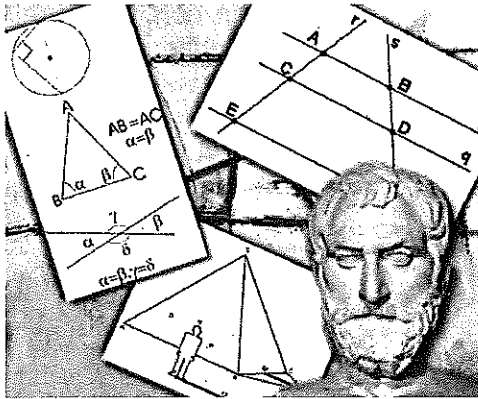
II. **La imaginació** ens dona la possibilitat de trobar respostes fantàsiques. Poden ser molt interessants, especialment si tenen forma artística o literària. De fet, els que no creuen en les religions pensen que l'origen dels dogmes no és la revelació divina sinó la imaginació dels profetes. De tota manera, es poden valorar aquestes creacions imaginatives pel simbolisme que manifesten i per la capacitat que tenen de fer-nos pensar. Per exemple: potser no crec que Jesús fos fill de Déu, o que Déu sigui el nostre pare, però pot

resultar suggestiva la idea cristiana que tots som germans.

Tema 1: QUÈ ÉS LA FILOSOFIA? ELS SEUS ORÍGENS

La imaginació dels artistes també pot intentar expressar una idea que seria molt més difícil d'explicar seguint un discurs lògic o racional. Per això es diu a vegades que una imatge val més que mil paraules (això es pot aplicar també a la fotografia en el periodisme).

III. La racionalitat no es conforma amb respostes imaginatives. La racionalitat és un esforç d'objectivitat i coherència. Consisteix a:

- Definir clarament l'origen i el sentit dels conceptes que utilitzem

- Utilitzar les estructures lògiques de raonament per tal d'argumentar les nostres idees. Així com la imaginació és una facultat mental lliure i subjectiva, la lògica (logos = raó) és quelcom que comparteix tota la humanitat. Per exemple: Si afirmo que A és igual que B, i afirmo també que B és igual que C, lògicament hauré d'acceptar que A és igual

que C (independentment de quins siguin els meus punts de vista personals o culturals). Si una persona prescindeix de la lògica cau en contradiccions. Aleshores diem que la seva teoria és incoherent.

La filosofia segueix el camí de la racionalitat en el convenciment que hi ha moltes "raons", però una única racionalitat. Podem no estar d'acord en el fet que l'home és lliure o no ho és, per exemple. Cadascú tindrà les seves raons per afirmar o negar la llibertat. **L'únic que exigeix la filosofia és que aquestes raons siguin clares, ben definides i coherents.**

Tenim doncs ja que **la filosofia és un camí intel·lectual obert, crític i racional.**

L'ORIGEN DE LA FILOSOFIA: DEL MITE AL LOGOS

ELS MITES

Els **mites** són relats fabulosos que **expliquen o donen resposta** a interrogants o qüestions importants pels humans; en segon lloc, els mites són relats que cerquen **donar models d'actuació**. Els mites s'imposen com a relats **plens d'autoritat però sense justificació**; s'apel·la, emotivament, a que les coses sempre han estat així. Els mites grecs, per exemple, expliquen com es féu el món, com fou creat el primer home i la primera dona, com s'obtingué el foc, com aparegué el mal al món, què hi ha després de la mort,...; simultàniament, les actuacions extraordinàries dels personatges mítics són un exemple o pauta a seguir. Els grecs disposaven de gran nombre de mites; nosaltres, també. Disposem de mites que compleixen tant la **funció explicativa** com la **funció exemplificadora**.

ELS PRIMERS DUBTES

A Grècia, al segle VII abans de Crist, uns homes emprenedors, **els primers filòsofs**, van començar a **qüestionar-se** tant les explicacions que donaven els mites com les pautes de conducta que oferien. Eren uns homes a qui els atreia **fer-se preguntes**, que notaven **incoherències en els relats mítics** del seu entorn, que constataren **relats diferents** en pobles diferents. Aquests homes, dominats per una plural curiositat i per una actitud crítica, són els que protagonitzaren el que es coneix com a **miracle grec**: el pas del mite al logos.

Per a ells, aquest pas significava desconfiar de les imaginatives narracions o explicacions populars i, amb una mirada nova, **observar i analitzar la natura**, tot intentant **descobrir en ella les causes dels esdeveniments**; per això, en lloc de parlar de divinitats començaren a inventar conceptes. Amb els mites, el món era caòtic i arbitrari: res estava sotmès a lleis naturals fixes; amb la visió racional del món, aquest esdevé ordenat i regit per unes lleis estables i fixes que es poden descobrir.

Quan un nen de sis o set anys comença a descobrir incoherències i contradiccions en l'encantador relat dels Reis Mags, aleshores **comença a reviure una experiència semblant a la dels primers filòsofs**. Allò que el nen havia cregut durant tota la seva vida és ara assetjat amb multitud de preguntes; el procés de superació del seu mite serà conflictiu i alligador. L'abandó o pèrdua de l'agradable relat dels Reis Mags i l'acceptació de que aquests són els pares serà, probablement, el seu primer pas del mite al logos. Si el nen o nena, ja adult, manté la seva inquietud original, **reviurà nous episodis d'aquest pas**; els nens estan ben a prop de la genuïna actitud filosòfica.

Tema 1: QUÈ ÉS LA FILOSOFIA? ELS SEUS ORÍGENS

PER QUÈ A GRÈCIA?

sempre han fascinat la humanitat.

En un principi l'ésser humà, degut a la seva natura curiosa i intel·ligent, intenta trobar respostes als interrogants plantejats al llarg de la seva vida, entre els que destaquen les **qüestions referides l'inici de l'univers** i la raó de la seva existència. Per això s'intenta des d'un bon principi arribar a resoldre aquestes qüestions que des de

L'ésser humà, però, per raons psicològiques necessita donar-se una resposta al mateix temps que es formula una pregunta, encara que no tingui prou dades per resoldre-la, o bé aquesta pregunta no tingui una resposta clara i, per això, les primeres respostes que es donaran als problemes sobre l'origen de l'univers seran respostes molt allunyades de la lògica pròpia del raonament científic, en les que intervindran els deus i les forces de la natura per donar explicació a l'existència de l'univers i el seu origen.

Aquestes històries són anomenades Mites i durant molt de temps han estat el centre del raonament sobre l'estructura del món que ens envolta.

A la Grècia Antiga del segle VII a C, es van donar una sèrie de circumstàncies històriques i geogràfiques que van determinar la possibilitat de canviar la forma de respondre als interrogants de caire transcendent:

1. Grècia era un **poble de comerciants**, fet que possibilitava el contacte amb altres pobles i cultures i, per tant amb altres mites i maneres de pensar- Aquest fet va possibilitar contemplar la mitologia amb ulls més relativistes i va crear un ambient de tolerància.
2. L'estructura política de Grècia (petites ciutats -estat) possibilitava que en algunes d'aquestes ciutats -estat aparegués una certa **llibertat de pensament** que va permetre posar en dubte el pensament anteriorment acceptat sense la por a una persecució per aquestes idees noves.
3. L'aparició de classes socials benestants econòmicament i ocioses que **no necessitaven treballar per poder viure**, fet que permetia la reflexió pura.

Aquestes raons, entre d'altres, van possibilitar el naixement d'un pensament més lliure a la Grècia dels segles VII-VI a C i que tingués com a fonament bàsic la raó i no pas una sèrie de respostes mítiques sense rerefons racional.

Aquest procés és conegut amb el nom de **El pas del Mite al Logos**.

Tema 1: QUÈ ÉS LA FILOSOFIA? ELS SEUS ORÍGENS

El primer autor del qual es coneix el nom i el seu pensament és **Tales de Milet**, el qual intentarà resoldre el problema bàsic que ja intentaven resoldre els autors del període Mític (Homer, Hesíode): **L'origen del món** i així crearà un concepte importantíssim els primers anys de Filosofia que serà el concepte d'Arkhé.

Filòsofos	Elemento	Argumento
Tales	Agua	El agua, como clave de todo. El Arjé o principio de todo lo que existe.
Anaximandro	Ápeiron	Lo indefinido, es decir, como aquello que no es definible con un nombre determinado y que, al mismo tiempo, posee una extensión limitada
Anaxímenes	Aire	El arjé (αρχή) o principio de todas las cosas es el aire (elemento infinito, indeterminado, eterno, móvil, del cual todo surge y al cual todo retorna).
Pitágoras	Numero	Los números como esencia de las cosas, como el arjé o principio de todo. Sostenían que los números son entes inmutables y eternos.
Heráclito	Logos	<i>"No a mí, sino habiendo escuchado al logos, es sabio decir junto a él que todo es uno".</i>
Parménides	Ser	Construir la vía de la verdad. Y así, deducirá que el Ser ("lo que es") es ingénito e imperecedero; finito, continuo y único; indivisible e inmóvil.
Empédocles	Tierra, Agua, Aire, y Fuego	A partir de distintas combinaciones de estas cantidades se podía entender la composición y las propiedades de las diversas sustancias que se encuentran en el planeta.
Anaxágoras	El nocis o la mente	Es concebido como algo infinito y autónomo, llamándolo "la más fina y pura de todas las cosas, poseedor de todo el sabor sobre cualquier asunto y del mayor poder".
Demócrito	Átomos	Defiende que toda la materia no es más que una mezcla de elementos originarios que poseen las características de inmutabilidad y eternidad.